

Rapport

Politieke peiling Tweede Kamer (20-11)

I&O-peiling Tweede Kamer
20 november 2023

Colofon

Politieke peiling Tweede Kamer

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/196

Datum

20 november 2023

Auteurs

Peter Kanne
Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

I&O-zetelpeiling: PVV, GL-PvdA en VVD gelijk aan kop _____ Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1	Opkomst en zetelpeiling Tweede Kamer	8
1.1	Volgen van de politiek	8
1.2	Opkomstverwachting	8
1.3	Zekere, onzekere en zwevende kiezers	8
1.4	Zetelpeiling: PVV en GL-PvdA groeien en komen gelijk met VVD	9
1.5	Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen 2021	14
1.6	Welke partijen worden nog overwogen?	15
1.7	Motivaties bij stemgedrag	16
1.8	Stemt de kiezer op de lijsttrekker of iemand anders?	18
2	SBS-debat	19
2.1	Meest overtuigende lijsttrekker	19
2.1.1	Naar politieke voorkeur	21
2.2	Meest tegenvallende lijsttrekker	22
2.2.1	Naar politieke voorkeur	23
3	De inhoud	24
3.1	Waar moeten de verkiezingen over gaan?	24
3.2	Aandacht in de campagne	25
4	Leiders	26
4.1	Bekendheid	26
4.2	Waardering	27
5	De vrouw in de politiek	28
6	Onderzoeksverantwoording	29

I&O-zetelpeiling: GL-PvdA, VVD en PVV gelijk aan kop

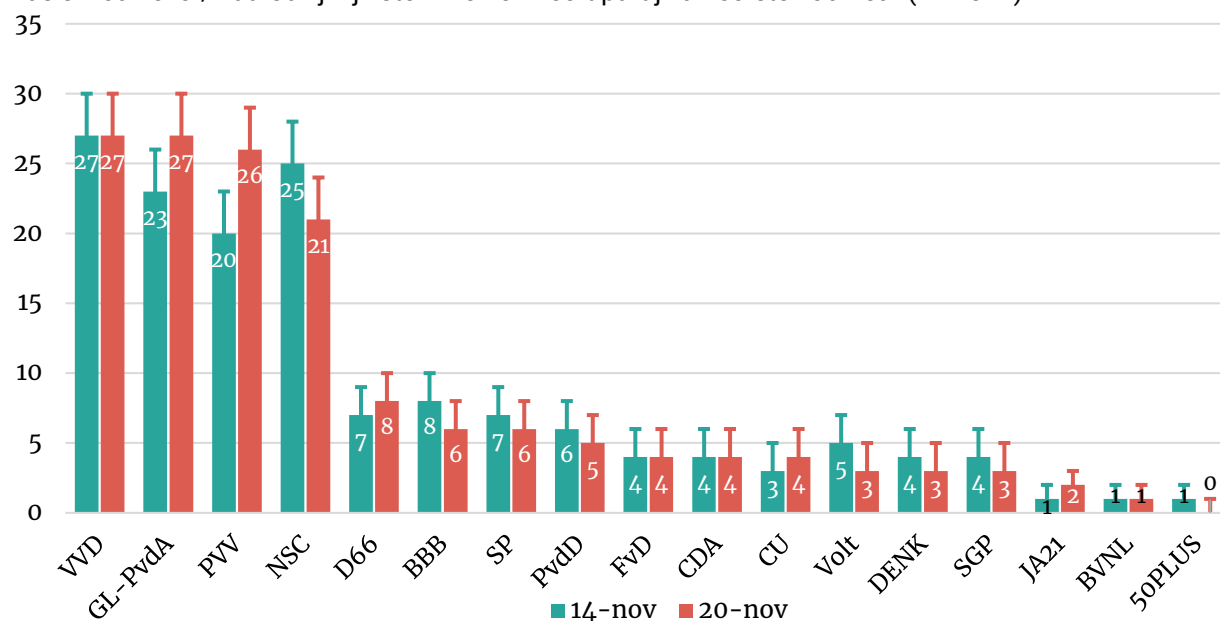
In de I&O-zetelpeiling van 20 november maken PVV en GroenLinks-PvdA een duidelijke groei door. GroenLinks-PvdA stijgt van 23 naar 27 zetels, terwijl de PVV zelfs zes zetels wint ten opzichte van vorige week (nu 26). De VVD blijft stabiel op 27 zetels waardoor deze drie partijen nu statistisch even groot zijn. NSC verliest, net als verleden week, vier zetels en komt daarmee uit op 21 virtuele zetels.

Zowel de BBB (nu 6) als Volt (nu 3) verliezen twee zetels ten opzichte van vorige week. Bij de andere partijen vinden geen significante wijzigingen plaats.

Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Khalid en Sophie.

Figuur 1: Zetelverdeling politieke peiling I&O Research (met marges)

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014)

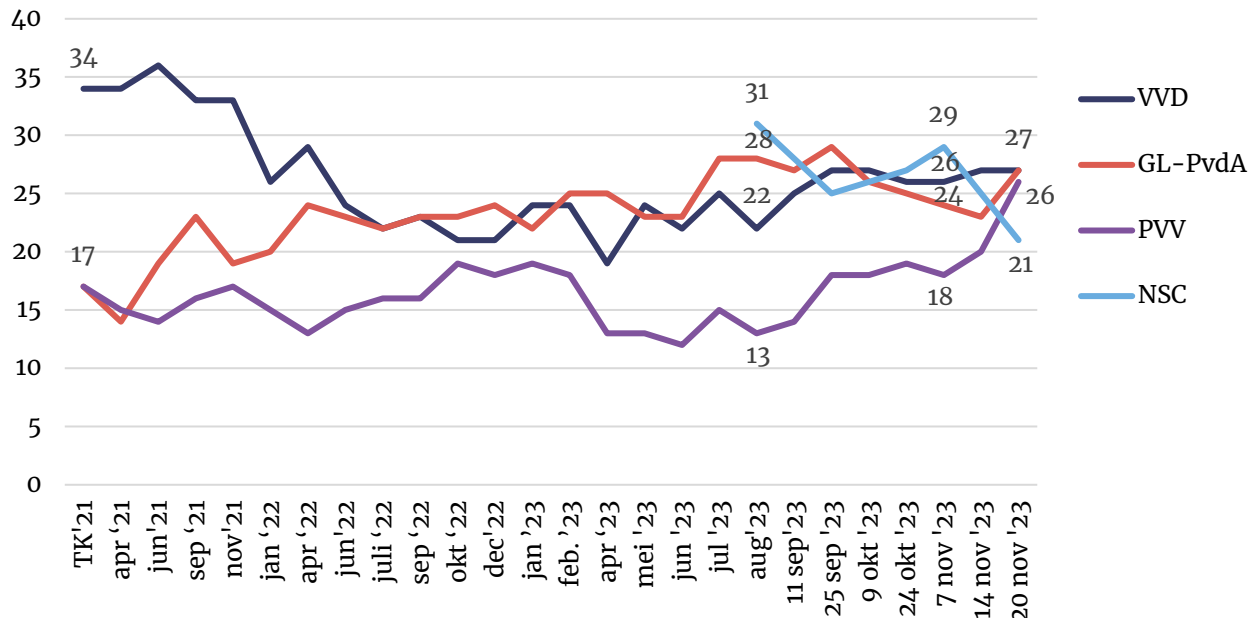

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Een peiling is geen voorspelling! Deze rapportage toont de stemming van 17,18 en 19 november.

Onderstaande figuur illustreert de electorale ontwikkelingen van de afgelopen 2,5 jaar. Duidelijk is dat de PVV sinds het eind van de zomer aan een flinke opmars bezig is. Destijds peilden wij de PVV op 13 zetels, nu is dat verdubbeld. GroenLinks-PvdA herstelt zich naar het niveau van toen de samenwerking werd aangekondigd. NSC levert nu gestaag in, terwijl VVD al lange tijd stabiel is.

Figuur 2: Zetelaantal in peilingen I&O Research van vier partijen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.014).

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Waarom wint de PVV?

De PVV is de afgelopen weken bezig aan een flinke opmars en kan inmiddels op net zoveel steun rekenen als de VVD en GroenLinks-PvdA. De partij heeft deze week vooral kiezers weggehaald bij NSC en kiezers die tot voor kort nog geen partijvoorkeur hadden overtuigd. Als we kiezers vragen waarom zij switchen naar de PVV, zeggen ze vaak dat Geert Wilders heeft overtuigd bij het SBS-debat. Een kiezer die overstapt vanuit NSC zegt: "Nadat ik het debat heb gezien op SBS6 ben ik meer dan zeker van mijn keuze." Ook zijn nieuwe PVV-kiezers ervan overtuigd dat de PVV kan aansluiten in het kabinet en zodoende het regeringsbeleid naar rechts kan laten opschuiven. Een strenger immigratiebeleid is daarbij de grootste wens. Tot slot is de PVV aantrekkelijk voor kiezers die willen voorkomen dat GroenLinks-PvdA gaat meeregeren.

Waarom wint GroenLinks-PvdA?

GroenLinks-PvdA wint vier zetels ten opzichte van vorige week. Het gros van de nieuwe kiezers had vorige week nog geen voorkeurspartij. Zij neigen nu naar GroenLinks-PvdA vanwege strategische overwegingen. Zo zegt een kiezer die in 2021 op de PvdA stemde maar vorige week nog geen voorkeur had: "Een strategische stem om een volledig rechts kabinet te voorkomen." Ook slaagt de partij erin plukjes kiezers weg te trekken die verleden week nog een voorkeur hadden voor een andere linkse of progressieve partij zoals Volt, D66 of SP. Ook zij stappen vooral over om "links tegenwicht" te bieden.

De partijen die in deze peiling winnen (PVV en GroenLinks-PvdA) zijn dus elkaars spiegelbeeld. Kiezers trekken uit strategische overwegingen naar deze partijen uit angst dat de ander een belangrijke rol zal spelen in de volgende regering.

Waarom verliest NSC?

Nieuw Sociaal Contract slaagt er steeds minder goed in om kiezers vast te houden. Inmiddels peilen wij de partij van Pieter Omtzigt op 21 zetels, dat zijn er vier minder dan vorige week en acht minder dan twee weken geleden. NSC verliest vooral kiezers aan de PVV en de VVD (en in mindere mate aan linkse partijen). De onduidelijkheid van Omtzigt over zijn ambities als premier komt vaak naar voren als reden om niet meer op NSC te willen stemmen. De dataverzameling verliep grotendeels vóór het interview bij Buitenhof waar Omtzigt aangaf toch premier te willen worden van een kabinet met 'vakministers'. Andere ex-NSC-kiezers bekritisieren niet zozeer het feit dat Omtzigt zelf vaag is over zijn rol na de verkiezingen, maar vinden dat de standpunten van NSC onvoldoende duidelijk zijn.

Potentie NSC doet nog steeds niet onder voor concurrentie

In augustus gaf bijna de helft (45%) van de kiezers aan op NSC te willen stemmen of een stem op NSC te overwegen. Inmiddels is dat fors gedaald naar 26 procent. Daarmee is de totale potentie van NSC gelijk aan die van de concurrenten GL-PvdA (25%), VVD (25%) en PVV (26%). De VVD heeft de meeste zekere kiezers – acht procent van alle kiezers is van plan te stemmen op VVD en overweegt geen andere partijen. De totale potentie voor PVV is in twee weken tijd gestegen van 19 naar 26 procent.

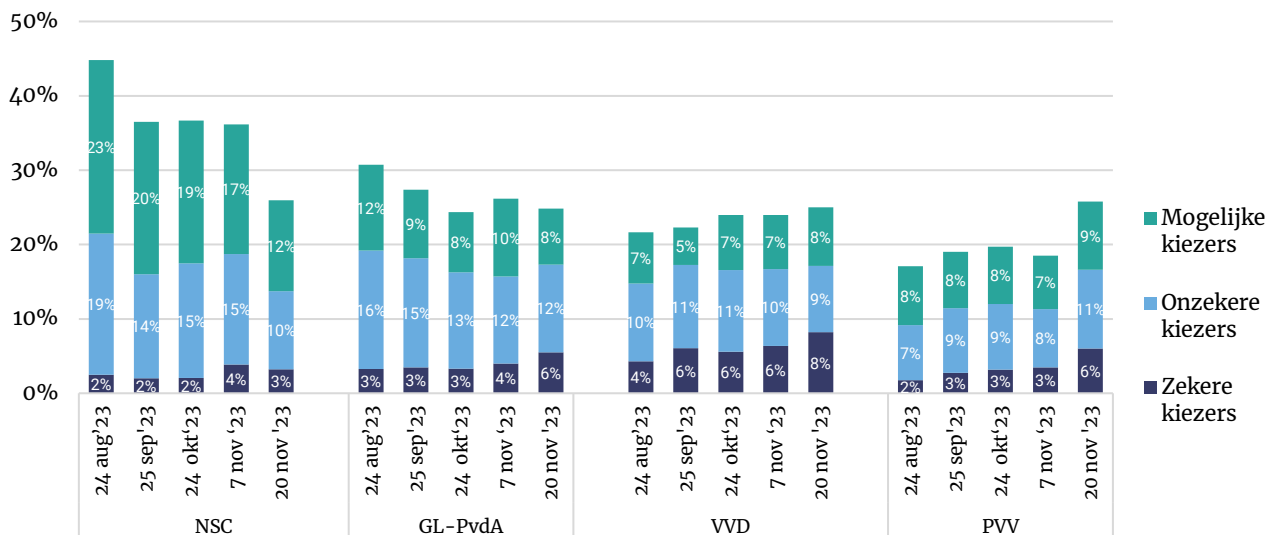
Figuur 3: Totale potentie vier grote partijen

Zekere kiezers: kiezers met deze voorkeurspartij die geen andere partij overwegen.

Onzekere kiezers: kiezers met deze voorkeurspartij die ook andere partij(en) overwegen.

Mogelijke kiezers: kiezers met een andere voorkeurspartij die ook deze partij overwegen.

Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n=2.122)

Zorg en klimaat onvoldoende belicht tijdens campagne

Het thema waar kiezers het meeste belang aan hechten, de woningmarkt, vinden de meesten voldoende belicht tijdens de verkiezingscampagne (49% wel, 40% niet). Dat geldt ook voor immigratie en asiel, voor armoede ziet men net zo vaak voldoende als onvoldoende aandacht. Voor de andere twee belangrijke thema's - klimaat en zorg - geldt dat de meerderheid vindt dat er onvoldoende aandacht voor is (respectievelijk 56% en 65%).

Vrouwelijke lijsttrekker geen reden om van voorkeur te veranderen

De meeste kiezers vinden het belangrijk dat er vrouwen vertegenwoordigd zijn in de politiek. Ruim een derde zegt dat het hoog tijd wordt dat we een vrouwelijke premier krijgen (37%). Van de vrouwen vindt 43 procent dat, van de VVD-kiezers 49 procent. Een kwart zegt altijd op een vrouw te stemmen. Vooral bij de links-progressieve partijen is dat vaak het geval. Van de vrouwen zegt 37 procent dat te doen. Maar de stelling "Ik stem op een andere partij dan mijn eerste voorkeur, omdat ik een vrouwelijke premier wil" wordt door slechts 3 procent onderschreven. Onder VVD-kiezers is dat 5 procent. Kortom: de vrouw is belangrijk in de politiek, een groot deel wil een vrouwelijke premier en/of stemt op een vrouw, maar het is nauwelijks een reden om van partij te veranderen.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagmiddag 17 november tot maandagochtend 20 november. In totaal werkten 2.473 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 112 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

I&O Research voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Khalid en Sophie.

Rolling panel

In de politieke peilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat een deel van de respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling wordt uitgenodigd. Op die manier kunnen we scherp meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.310 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van vorige week.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

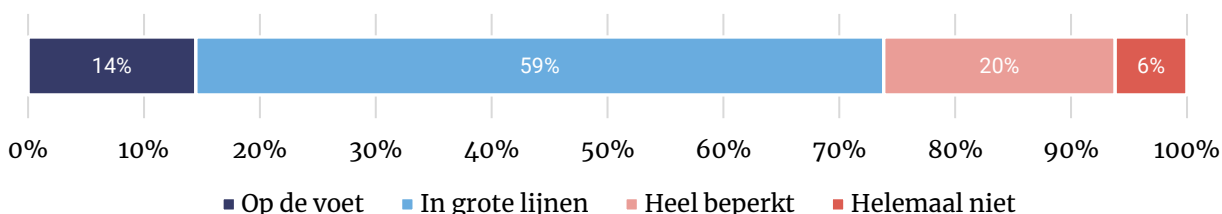
1 Opkomst en zetelpeiling Tweede Kamer

1.1 Volgen van de politiek

Net als vorige week volgen circa zeven op tien (73%) Nederlanders de politiek op de voet of in grote lijnen.

Figuur 1.1: In hoeverre volgt u momenteel het nieuws over politiek en de Tweede Kamerverkiezingen?

Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

1.2 Opkomstverwachting

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 was de opkomst 79 procent. Het percentage kiezers dat zegt 'zeker' te gaan stemmen is doorgaans een goede indicatie van de opkomst. Momenteel zegt 81 procent zeker te gaan stemmen. De verwachting is dan ook dat de opkomst rond de 80 procent zal uitkomen.

Tabel 1.1: Op 22 november zijn er verkiezingen voor de Tweede Kamer. Bent u van plan dan te gaan stemmen? Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

	jul'23	aug'23	11 sep'23	25 sep'23	9 okt'23	23 okt'23	7 nov '23	14 nov '23	20 nov'23
Van plan 'zeker wel' te stemmen	78%	82%	78%	80%	75%	77%	80%	79%	81%

1.3 Zekere, onzekere en zwevende kiezers

Drie op tien kiezers zijn 'geland'. Zij zijn zeker van hun partijvoorkeur en overwegen geen andere partijen. Dat is minder dan op 15 maart 2021 (twee dagen voor de voorgaande verkiezingen), toen was 35 procent zeker. Elf procent is nog volledig zwevend. Dit zijn kiezers die willen stemmen maar nog geen voorkeurspartij hebben. Zes op tien (59%) kiezers hebben een voorkeur, maar overwegen ook nog andere partijen.

Tabel 1.2: Zekere en onzekere kiezers Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n= 2.122)

	16 feb. '21	8 mrt. '21	15 mrt. '21	16 mrt. '21	17 juli '23	24 aug. '23	11 sept. '23	25 sept. '23	9 okt. '23	23 okt '23	7 nov '23	14 nov '23	20 nov '23
Zekere kiezers	19%	27%	35%	34%	16%	17%	17%	18%	17%	19%	22%	25%	30%
Onzekere kiezers	64%	61%	58%	58%	56%	62%	59%	60%	62%	58%	60%	61%	59%
Zwevende kiezers	16%	12%	8%	8%	28%	21%	24%	22%	21%	23%	18%	14%	11%

1.4 Zetelpeiling: PVV en GL-PvdA groeien en komen gelijk met VVD

In de I&O-zetelpeiling van 20 november maken PVV en GroenLinks-PvdA een duidelijke groei door. GroenLinks-PvdA stijgt van 23 naar 27 zetels, terwijl de PVV zelfs zes zetels wint ten opzichte van vorige week (van 20 naar 26).

De VVD blijft stabiel op 27 zetels waardoor deze drie partijen nu statistisch niet van elkaar te onderscheiden zijn.

NSC verliest, net als verleden week, vier zetels en komt daarmee uit op 21 virtuele zetels.

Zowel de BBB (nu 6) als Volt (nu 3) verliezen twee zetels ten opzichte van vorige week. Bij de andere partijen vinden geen significante wijzigingen plaats.

Tabel 1.3: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 20 november 2023 (zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014).

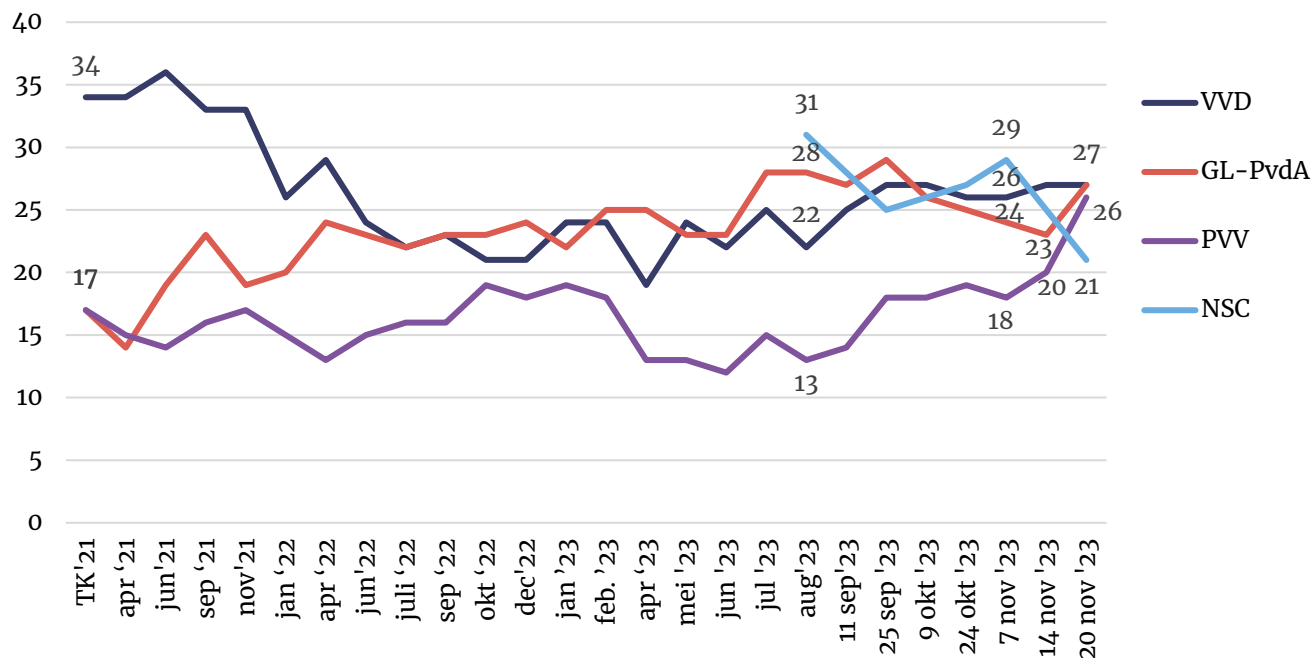
	UITSLAG	PEILING								VERSCHILLEN		%
		TK'21	aug'23	11 sep'23	25 sep'23	9 okt'23	24 okt'23	7 nov'23	14 nov'23	20 nov'23	t.o.v. 14 nov'23	
VVD	34	22	25	27	27	26	26	27	27	0	-7	17,1%
D66	24	7	6	5	6	6	8	7	8	+1	-16	5,3%
PVV	17	13	14	18	18	19	18	20	26	+6	+9	16,6%
CDA	15	3	4	5	5	4	4	4	4	0	-11	2,8%
SP	9	5	5	5	5	5	6	7	6	-1	-3	4,0%
GL-PvdA	17	28	27	29	26	25	24	23	27	+4	+10	17,2%
FvD	8	3	4	4	5	4	5	4	4	0	-4	3,0%
PvdD	6	8	7	6	6	7	5	6	5	-1	-1	3,3%
CU	5	4	4	4	3	3	3	3	4	+1	-1	2,6%
Volt	3	3	4	3	4	5	5	5	3	-2	0	2,5%
JA21	3	3	1	1	2	2	1	1	2	+1	-1	1,3%
SGP	3	4	4	4	3	3	3	4	3	-1	0	2,3%
DENK	3	3	2	2	3	3	4	4	3	-1	0	2,2%
50PLUS	1	0	1	0	0	0	0	1	0	-1	-1	0,5%
BBB	1	13	14	12	11	11	8	8	6	-2	+5	4,2%
BIJ1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0,5%
BVNL	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	+1	1,1%
NSC	-	31	28	25	26	27	29	25	21	-4	+21	13,7%
Anders	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3%
Totaal	150	150	150	150	150	150	150	150	150	0	0	100%
Coalitie	78	36	39	41	41	39	41	41	43	+2	-35	27,8%

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Ontwikkelingen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021

De figuur hieronder illustreert de electorale ontwikkelingen van de vier grote partijen sinds maart 2021.

Figuur 1.4: Zetelaantal in peilingen I&O Research van zes partijen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014).

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Tabel 1.5: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 20 november 2023 (percentages)

"Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?"

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014).

	TK '21	Peiling (%)												Marge
		Uitslag	12 sept. 2022	13 feb. 2023	17 apr. 2023	17 juli 2023	24 aug. 2023	11 sept. 2023	25 sept. 2023	9 okt. 2023	24 okt. 2023	7 nov. 2023	14 nov. 2023	
VVD	21,9	14,6	14,8	11,8	15,5	13,9	16,5	17,3	16,8	16,5	16,6	17,5	17,1	(15,4; 18,8)
D66	15,0	9,6	7,6	6,2	5,6	4,5	4,1	3,7	3,9	4,0	5,1	4,8	5,3	(4,3; 6,3)
PVV	10,8	10,7	11,4	8,0	9,5	8,6	9,1	11,5	11,6	11,9	11,3	12,9	16,6	(15; 18,2)
CDA	9,5	4,1	4,8	4,6	3,2	2,5	2,6	3,4	3,4	2,7	2,8	2,9	2,8	(2,1; 3,5)
SP	6,0	5,1	5,6	4,6	4,4	3,5	3,3	3,6	3,4	3,6	4,0	5,0	4,0	(3,1; 4,9)
PvdA	5,7	7,4	8,4	7,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
GL	5,2	7,9	7,8	8,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
GL-PvdA	-	-	-	-	17,0	18,0	17,6	18,1	16,3	16,2	15,6	15,0	17,2	(15,5; 18,9)
FvD	5,0	3,8	3,1	2,3	2,9	2,2	2,6	3,0	3,6	2,8	3,2	2,5	3,0	(2,2; 3,8)
PvdD	3,8	4,9	6,2	6,0	5,9	5,2	4,9	4,0	4,1	4,4	3,4	4,0	3,3	(2,5; 4,1)
CU	3,4	3,3	3,3	2,8	3,5	2,9	2,6	2,6	1,9	2,4	2,0	2,2	2,6	(1,9; 3,3)
Volt	2,4	3,6	2,4	4,5	5,0	2,0	2,7	2,3	3,0	3,6	3,4	3,4	2,5	(1,8; 3,2)
JA21	2,4	7,8	6,6	5,3	4,2	2,1	1,3	1,0	1,6	1,3	0,9	1,2	1,3	(0,8; 1,8)
SGP	2,1	2,6	2,8	2,4	2,9	2,6	2,6	2,6	2,3	2,3	2,5	2,6	2,3	(1,6; 3)
DENK	2,0	1,6	1,9	1,6	1,4	1,9	1,3	1,7	2,4	2,2	2,6	2,6	2,2	(1,6; 2,8)
50PLUS	1,0	0,8	0,5	0,8	0,7	0,5	0,7	0,4	0,5	0,5	0,6	0,8	0,5	(0,2; 0,8)
BBB	1,0	9,9	9,0	19,3	13,1	8,5	9,0	7,8	7,5	7,2	5,4	5,2	4,2	(3,3; 5,1)
BIJ1	0,8	1,1	0,7	0,8	0,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,3	0,5	(0,2; 0,8)
BVNL	-	1,0	0,4	0,4	0,9	0,4	0,5	0,6	0,6	0,3	1,0	0,8	1,1	(0,7; 1,5)
NSC	-	-	-	-	-	20,2	18,0	16,0	16,5	17,4	18,6	15,8	13,7	(12,2; 15,2)
Anders	2,0	0,3	2,5	2,9	3,4	0,2	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	-
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	-

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Waarom wint de PVV?

De PVV is de afgelopen weken bezig aan een flinke opmars en kan inmiddels op net zoveel steun rekenen als de VVD en GroenLinks-PvdA. De partij heeft deze week vooral kiezers weggehaald bij NSC en kiezers die tot voor kort nog geen partijvoorkeur hadden overtuigd. Als we kiezers vragen waarom zij switchen naar de PVV, zeggen ze vaak dat Geert Wilders heeft overtuigd bij het SBS-debat. Een kiezer die overstapt vanuit NSC zegt: "Nadat ik het debat heb gezien op SBS6 ben ik meer dan zeker van mijn keuze." Ook zijn nieuwe PVV-kiezers ervan overtuigd dat de PVV kan aansluiten in het kabinet en zodoende het regeringsbeleid naar rechts kan laten opschuiven. Een strenger immigratiebeleid is daarbij de grootste wens. Tot slot is de PVV aantrekkelijk voor kiezers die willen voorkomen dat GroenLinks-PvdA gaat meeregeren.

Hieronder een aantal motivaties die kiezers geven bij hun voorkeur voor de PVV:

"Wilders komt uit de debatten op tv als beste uit de bus."

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week een voorkeur voor BBB

“Strategisch stemmen om te voorkomen dat GroenLinks/PvdA de grootste worden.”

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week een voorkeur voor JA21

“Ik denk dat Nederland toe is aan de Nederlanders en daar kan ik me het beste in vinden bij de PVV. Ook is Geert Wilders wat aan het matigen, is momenteel erg sterk in debatten en is duidelijk.”

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week geen voorkeurspartij

“Om de VVD te dwingen om met een asieloplossing te komen.”

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week geen voorkeurspartij

“Ik heb de laatste jaren altijd op PVV gestemd. En nu deze keer heel zeker. De PVV moet/(verdient het) in de regering komen. Het blok Groen Links/ PVDA zeker niet. Loopt anders heel verkeerd af met NL.”

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week ook een voorkeur voor PVV

Waarom wint GroenLinks-PvdA?

GroenLinks-PvdA wint vier zetels ten opzichte van vorige week. Het gros van de nieuwe kiezers hadden vorige week nog geen voorkeurspartij. Zij neigen nu naar GroenLinks-PvdA vanwege strategische overwegingen. Zo zegt een kiezer die in 2021 op de PvdA stemde maar vorige week nog geen voorkeur had: "Een strategische stem om een volledig rechts kabinet te voorkomen."

Ook slaagt de partij erin plukjes kiezers weg te trekken die verleden week nog een voorkeur hadden voor een andere linkse of progressieve partij zoals Volt, D66 of SP. Ook zij stappen vooral over om "links tegenwicht" te bieden.

“Niet op Volt omdat ik (denk ik) strategisch ga stemmen voor GL-PvdA, omdat ik mede een rechts kabinet wil voorkomen.”

- Zou nu GroenLinks-PvdA stemmen, had vorige week een voorkeur voor Volt

“Strategische stem, hopelijk kan er een kabinet over links worden gevormd.”

- Zou nu GroenLinks-PvdA stemmen, had vorige week geen voorkeur

“Het is hoog tijd voor meer linkse invloed in een nieuw kabinet deze partij zou dat kunnen bewerkstelligen.”

- Zou nu GroenLinks-PvdA stemmen, had vorige week geen voorkeur

“Het is nodig dat rechts een waardige tegenstander krijgt.”

- Zou nu GroenLinks-PvdA stemmen, had vorige week een voorkeur voor NSC

Waarom verliest NSC?

Nieuw Sociaal Contract slaagt er steeds minder goed in om kiezers vast te houden. Inmiddels peilen wij de partij van Pieter Omtzigt op 21 zetels, dat zijn er vier minder dan vorige week en acht minder dan twee weken geleden. NSC verliest vooral kiezers aan de PVV en de VVD. De onduidelijkheid van Omtzigt over zijn ambities als premier komt vaak naar voren als reden om niet meer op NSC te willen stemmen. De dataverzameling verliep grotendeels vóór het interview bij Buitenhof waar Omtzigt aangaf toch premier te willen worden van een kabinet met 'vakministers'. Andere ex-NSC-kiezers bekritisieren niet zozeer het feit dat Omtzigt zelf vaag is over zijn rol na de verkiezingen, maar vinden dat de standpunten van NSC onvoldoende duidelijk zijn.

Tot slot vinden linkse kiezers NSC 'te rechts' en wijken rechtse kiezers juist uit omdat NSC teveel zou neigen naar de linkerkant.

“Pieter is nog niet duidelijk genoeg, moet duidelijkheid geven.”

- Zou nu BBB stemmen, had vorige week een voorkeur voor NSC

“Omtzigt waait te veel van links naar rechts en het midden.”

- Zou nu PVV stemmen, had vorige week een voorkeur voor NSC

“NSC is nog te onduidelijk over de ambities. Ik ben het meer eens met hun standpunten, maar vrees voor een eventuele samenwerking met PvdA GroenLinks. Bij VVD weet ik meer waar ik aan toe ben.”

- Zou nu VVD stemmen, had vorige week een voorkeur voor NSC

“De standpunten van NSC bevallen me niet zo, ze worden steeds rechtser.”

- Zou nu GroenLinks-PvdA stemmen, had vorige week een voorkeur voor NSC

VVD blijft stabiel

De VVD wint geen nieuwe kiezers maar verliest ook geen kiezers aan andere partijen. Sinds begin september peilen wij de liberalen op 25 à 27 zetels (een verlies van circa acht zetels t.o.v. de huidige zetelverdeling). VVD-kiezers zijn relatief zeker van hun zaak en waarderen de stabiliteit van de partij. Deze kiezers vinden dat Nederland de afgelopen jaren goed is bestuurd en hebben vertrouwen in lijsttrekker Dilan Yesilgöz.

De VVD houdt de deur open voor samenwerking met PVV. Dat heeft de PVV veel extra steun opgeleverd. VVD-kiezers lijkt het weinig te deren - het wordt niet genoemd als reden om op de VVD te stemmen maar leidt er ook niet tot dat kiezers de VVD de rug toekeren.

“Ik heb er warme gevoelens voor en het is de partij die voor mij de meest bekend is. Ik denk dat Nederland zich de afgelopen jaren redelijk goed met VVD heeft ontwikkeld.”

- Zou nu VVD stemmen, stemde in 2021 ook VVD

“Ze hebben wel eens wat steekjes laten vallen in de afgelopen jaren, maar toch vind ik dat ze het heel goed gedaan hebben voor Nederland.”

- Zou nu VVD stemmen, stemde in 2021 ook VVD

“Stem altijd op VVD en ben zeer tevreden met nieuwe partijleider / hopelijk nieuwe premier.”

- Zou nu VVD stemmen, stemde in 2021 ook VVD

1.5 Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen 2021

Onderstaande tabel laat zien in hoeverre partijen erin slagen hun electoraat van maart 2021 vast te houden.

Tabel 1.6: Switchgedrag sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (in procenten)

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014).

Stem-voorkeur	Gestemd bij TK21														
	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	FvD	PvdD	CU	Volt	JA21	SGP	Niet gestemd
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
VVD	15	57	5	1	10	1	1		2	2		2	22		8
D66	5	2	24	0	1	1	2	2		1		3		3	2
PVV	15	8	2	74	4	11		2	28	5	2		29	7	17
CDA	2	0	1		21			2			3		2		
SP	3	1	2	1		37	5	2		6					5
GL-PvdA	15	2	35	1	2	17	72	72	2	14	3	30			13
FvD	3			2	1				40	1			2		1
PvdD	3	0	2		1	1	2	7		46					2
CU	2	0	1		2		2				55			3	
Volt	2	1	4	1	2	1				1		39			2
JA21	1	1	0	1	2				1				18		2
SGP	2								3		4			80	3
DENK	2						2								
50Plus	0	0				1	1			1		2			3
BBB	4	2	1	6	6	4	3		6	1	3		4	6	4
BIJ1	0							3							1
BVNL	1	0		2					4	1			2		1
NSC	12	9	9	6	35	17	6	4	7	11	16	12	11	1	16
Weet ik (nog) niet	16	12	4	13	11	6	5	4	10	13	12	11		16	18

Bron: I&O Research, 20 november 2023

1.6 Welke partijen worden nog overwogen?

Twaalf procent van de kiezers overweegt nu nog NSC. Dat is meer dan de andere partijen.

Tabel 1.8: Zijn er andere partijen die voor u in aanmerking komen om op te stemmen? (naar huidige partijvoorkeur). Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n=2.122).

Overwogen	To-taal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	GL-PvdA	FvD	PvdD	CU	Volt	SGP	BBB	NSC	Geen voorkeur
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Geen	34	48	26	36	40	30	32	42	34	37	27	63	17	24	
NSC	12	19	10	20	20	13	6	3	5	12	7	6	32	0	31
D66	9	9	0	1	7	8	30	0	8	8	17	2	1	4	14
PVV	9	14	0	0	9	3	1	26	2	0	1	2	30	18	21
VVD	8	0	18	13	21	4	2	0	5	2	7	0	7	18	29
GL-PvdA	8	2	35	1	5	26	0	0	32	16	38	2	4	6	22
BBB	8	7	1	17	1	9	1	9	0	2	2	3	0	19	16
SP	7	0	4	4	5	0	14	6	13	2	4	2	11	10	13
Volt	7	3	25	1	8	6	21	0	17	3	0	0	0	4	11
PvdD	6	0	7	1	0	12	23	1	0	4	11	0	1	4	10
CDA	4	8	3	1	0	1	2	0	2	13	4	6	5	10	13
JA21	4	5	0	11	0	2	0	2	0	0	0	7	6	4	6
FvD	3	0	1	10	0	0	0	0	0	0	0	13	3	0	4
CU	3	1	1	0	10	1	3	1	4	0	8	16	4	7	5
50Plus	2	0	2	5	0	1	0	1	0	0	0	0	3	5	4
BVNL	2	0	0	6	0	0	0	28	0	0	0	5	2	1	3
SGP	1	1	0	1	5	0	0	2	0	11	0	0	4	3	3
BIJ1	1	0	0	0	0	1	1	0	9	0	0	0	0	0	1
DENK	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3

Bron: I&O Research, 20 november 2023

1.7 Motivaties bij stemgedrag

Kiezers vinden standpunten (66%) en ideologie (44%) het belangrijkste in hun partijkeuze. Wel neemt het belang van de strategische stem ('ik houd rekening met een mogelijke regering') wat toe. Vorige week vinkte 15 procent van de kiezers dit aan als reden om op hun voorkeurspartij te stemmen, nu 18 procent (zie figuur 1.2).

Vooraf kiezers van **GroenLinks-PvdA** noemen strategie nu vaker: van 38 procent vorige week naar 44 procent nu. Het staat voor deze kiezers nog steeds op de derde plek, na standpunten (71%) en ideologie (53%). De lijsttrekker (Timmermans) wordt door deze kiezers slechts in 24 procent van de gevallen genoemd, een van de lagere scores.

Ook voor **PVV**-kiezers werd strategie de afgelopen week belangrijker (15% naar 19%). Verder kijken deze kiezers vooral naar de standpunten (62%) en het idee dat de partij 'opkomt voor mensen zoals ik' (51%). En de lijsttrekker (Wilders) is voor 30 procent een trekker.

Strategie speelt bij een kwart van de **VVD**-kiezers een rol, daar zien we geen verandering. Belangrijker zijn de standpunten (62%) en het idee dat de partij 'zorgt voor stabiel bestuur' (47%). De lijsttrekker is vaker dan gemiddeld van belang (41%).

Bij **NSC** en **CDA** is de lijsttrekker nog belangrijker (voor circa zes op tien). Bij het **CDA** zien we hier een flinke toename: vorige week was de leider nog voor 43 procent belangrijk, nu voor 62 procent. Hier moet wel bedacht worden dat het **CDA** op slechts 4 zetels staat.

Tabel 1.9: Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?

Meerdere antwoorden mogelijk. Naar partijvoorkeur.

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.014).

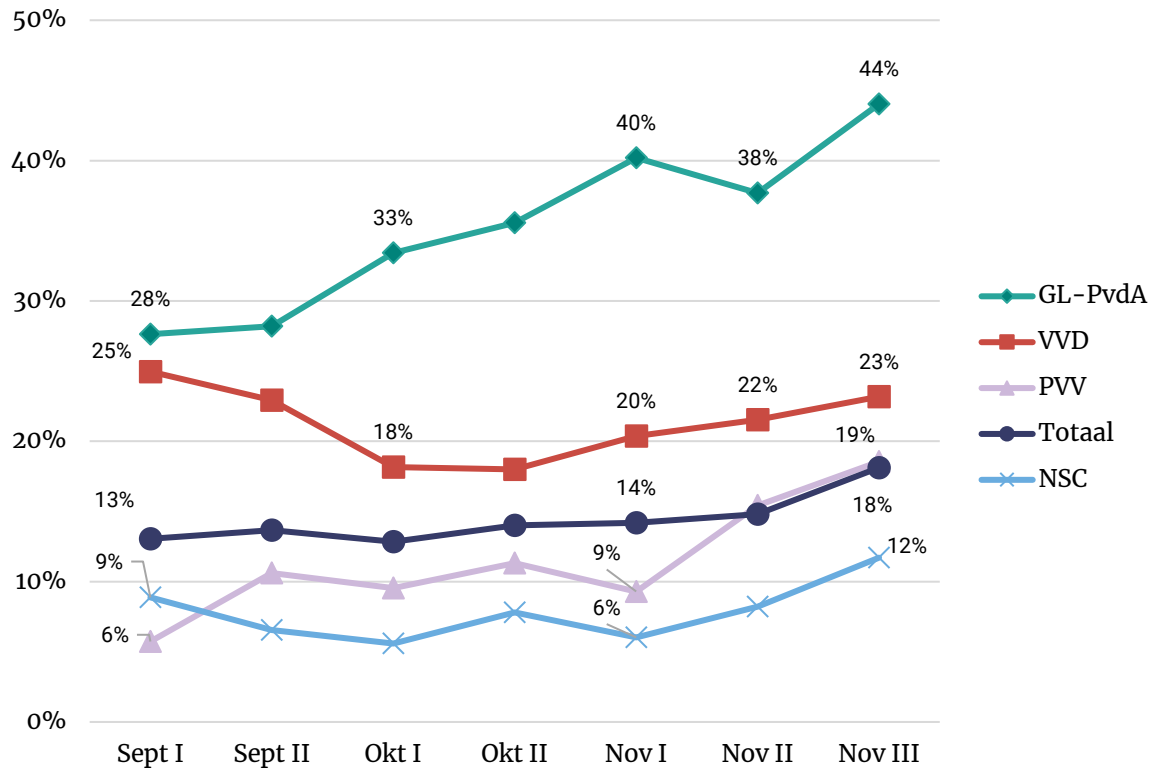
	To-taal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	GL-PvdA	FvD	Pvd D	CU*	Volt *	SGP *	DEN K*	BBB	NSC
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Standpunten	66	62	77	62	62	79	71	80	76	74	81	77	43	51	61
Ideologie	44	31	59	34	45	57	53	55	78	67	64	61	40	27	36
Komt op voor mensen als ik	33	28	19	51	26	58	20	39	15	34	22	37	48	53	26
Lijsttrekker	33	41	35	30	62	25	24	22	15	18	13	7	16	35	59
Stabiel bestuur	24	47	27	9	45	3	18	17	2	16	7	42	14	18	36
Strategie	18	23	9	19	2	2	44	0	3	0	4	2	7	19	12
Online stemhulp	17	19	31	20	8	10	18	7	10	11	27	4	9	8	11
Goede oppositie	15	3	4	29	1	29	12	49	19	4	4	7	32	22	11
Gewoonte	11	19	16	10	46	9	11	2	8	12	3	16	11	1	0
Tegen andere partijen	10	9	10	15	1	5	8	24	8	0	7	8	22	5	11
Goede peilingen	6	6	1	12	0	1	7	0	0	0	0	0	8	6	8
Komt op voor regio	5	2	0	5	8	6	2	7	0	0	3	7	10	42	6
Slechte peilingen	1	0	3	1	11	1	0	0	0	0	2	0	0	5	0
Anders	2	2	3	2	0	4	2	1	5	3	0	2	0	1	2

*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50)

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Figuur 1.2: Belang strategische stem sinds september

'Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?'
 Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.014).

Bron: I&O Research, 20 november 2023

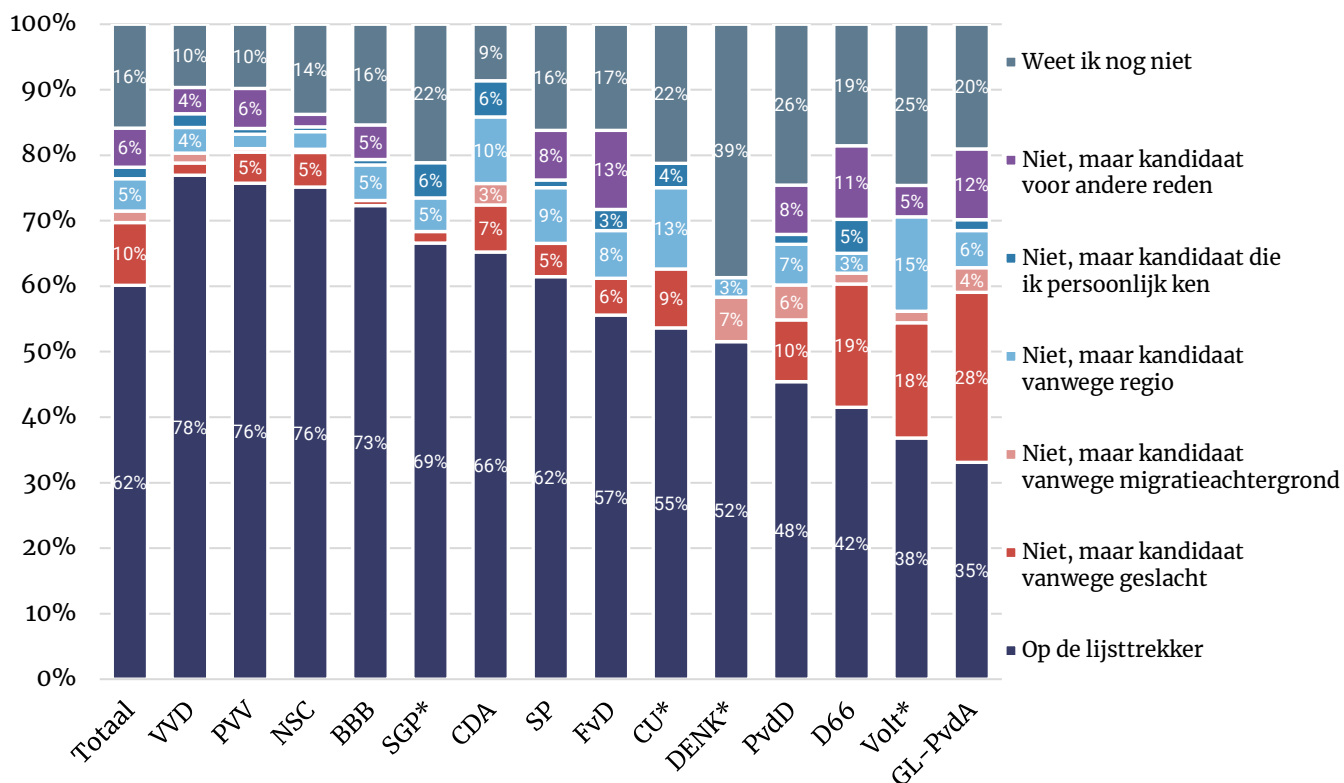
1.8 Stemt de kiezer op de lijsttrekker of iemand anders?

Zes op tien (62%) zeggen te gaan stemmen op de lijsttrekker van de partij. Ongeveer een op vijf (22%) doet iets anders. Tien procent stemt niet op een andere kandidaat vanwege het geslacht van die kandidaat, vaak is dat dan een vrouw. Vooral bij GL-PvdA is dat sterk het geval: een derde stemt niet op Timmermans maar op een vrouw. Überhaupt stemmen kiezers van GL-PvdA heel weinig op lijsttrekker Timmermans (35%). In hoofdstuk 5 meer uitkomsten over de rol van de vrouwelijke kandidaat.

Bij VVD, PVV, NSC en BBB zegt ongeveer driekwart wel op de lijsttrekker te gaan stemmen.

Figuur 1.3: Stemmen op de lijsttrekker?

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.014).

2 SBS-debat

Donderdag 16 november zond SBS een lijsttrekkersdebat met Geert Wilders (PVV), Dilan Yesilgöz (VVD), Pieter Omtzigt (NSC) en Frans Timmermans (GL-PvdA) uit.¹

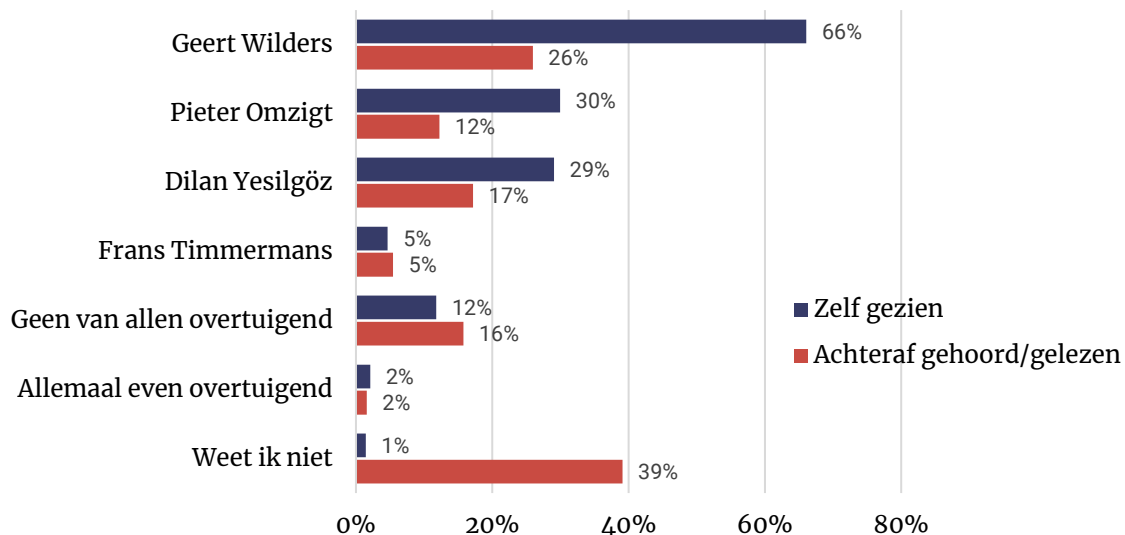
2.1 Meest overtuigende lijsttrekker

Twee derde van de Nederlanders die het SBS-debat zelf keken wijzen Geert Wilders aan als meest overtuigende lijsttrekker. Pieter Omtzigt en Dilan Yesilgöz worden beiden door circa drie op de tien kijkers gekozen. Frans Timmermans overtuigde beduidend minder (5%).

Voor een deel wordt dit verklaard doordat het debat relatief goed bekeken is onder rechtse kiezers: kiezers van VVD, PVV, CDA, BBB en NSC keken vaker dan gemiddeld, kiezers van D66, GL-PvdA, PvdD en CU juist minder vaak.

Figuur 2.1: Los van wat u stemt, wie vond u in dit debat het meest overtuigend overkomen? (Of anders gezegd: wie heeft het volgens u het best gedaan bij dit debat?)

Max. twee antwoorden mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 614) of erover gelezen/gehoord (n = 950).

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Kiezers die **Wilders** het meest overtuigend vonden zeggen dat hij duidelijke standpunten heeft, die hij helder verwoordde. Ze omschrijven hem als 'ad rem' en 'recht voor zijn raap'. Kiezers vinden hem een goede debater, die op de juiste momenten gevatte antwoorden geeft en humor inzet. Ook zijn antwoorden op vragen uit het publiek en interactie met het publiek worden een aantal keer genoemd.

“Duidelijke standpunten, meest adequate reactie op publiek en andere lijsttrekkers.”

- Zou nu CDA stemmen

¹ In het onderzoek keek 23 procent zelf naar het debat, 37 procent hoorde/las er achteraf over. De werkelijke kijkcijfers liggen lager, omdat mensen die meedoen aan onderzoek doorgaans ook wat meer betrokken zijn bij de politiek.

“Uitstekende debater. Heldere standpunten. Gevatte humor.”

- Zou nu BBB stemmen

“Goed spreker, ad rem en recht voor zijn raap.”

- Zou nu NSC stemmen

Over **Yesilgöz** zeggen kiezers dat ze 'staat voor haar standpunten' en die ook duidelijk over weet te brengen. Ze wordt standvastig en overtuigend genoemd. Meermaals zeggen kiezers dat ze 'haar mannetje staat' en zich goed staande weet te houden 'tussen de mannen'.

“Die geeft goed tegen gas aan de heren. En komt op voor haar eigen standpunten.”

- Zou nu VVD stemmen

“Sterke vrouw, goed voorbereid, kan haar mannetje staan.”

- Zou nu PVV stemmen

Bij **Omtzigt** wordt vooral gewaardeerd dat hij 'kennis van zaken heeft'. Kiezers schrijven hem grote feiten- en dossierkennis toe. Ze vinden dat hij bij de inhoud blijft en rust uitstraalt.

“Ging niet mee in het gekakel maar bleef rustig met goede argumenten en vooral kennis.”

- Zou nu NSC stemmen

“Uitstekende kennis van zaken. Weet punten goed uit te leggen.”

- Zou nu PVV stemmen

2.1.1 Naar politieke voorkeur

Wilders' optreden wordt door PVV-kiezers duidelijk gewaardeerd (99% vindt hem het meest overtuigend), maar ook kiezers van VVD en NSC noemen Wilders. NSC-kiezers vinden hem zelfs vaker overtuigend (74%) dan eigen lijsttrekker Omtzigt (68%).

Timmermans wordt het meest gewaardeerd door kiezers van GroenLinks-PvdA, maar die waardering is relatief laag. Slechts 34 procent wijst hem aan als meest overtuigende lijsttrekker, vaker vond deze groep 'geen van allen' overtuigend.

Tabel 2.1: Meest overtuigende lijsttrekker in SBS-debat, naar politieke voorkeur

'Los van wat u stemt, wie vond u in dit debat het meest overtuigend overkomen? (Of anders gezegd: wie heeft het volgens u het best gedaan bij dit debat?)'

Max. twee antwoorden mogelijk. Basis: heeft zelf debat gezien (n = 614), alleen partijen met voldoende waarnemingen.

	Heeft debat zelf gezien				
	Totaal	VVD	PVV	GL-PvdA	NSC
Geert Wilders	66%	61%	99%	18%	74%
Pieter Omtzigt	30%	16%	29%	6%	68%
Dilan Yesilgöz	29%	68%	24%	11%	13%
Frans Timmermans	5%	2%	0%	34%	1%
Geen van allen overtuigend	12%	6%	1%	38%	1%
Allemaal even overtuigend	2%	1%	0%	3%	2%
Weet ik niet	1%	1%	0%	5%	2%
n =	614	130	128	57	94

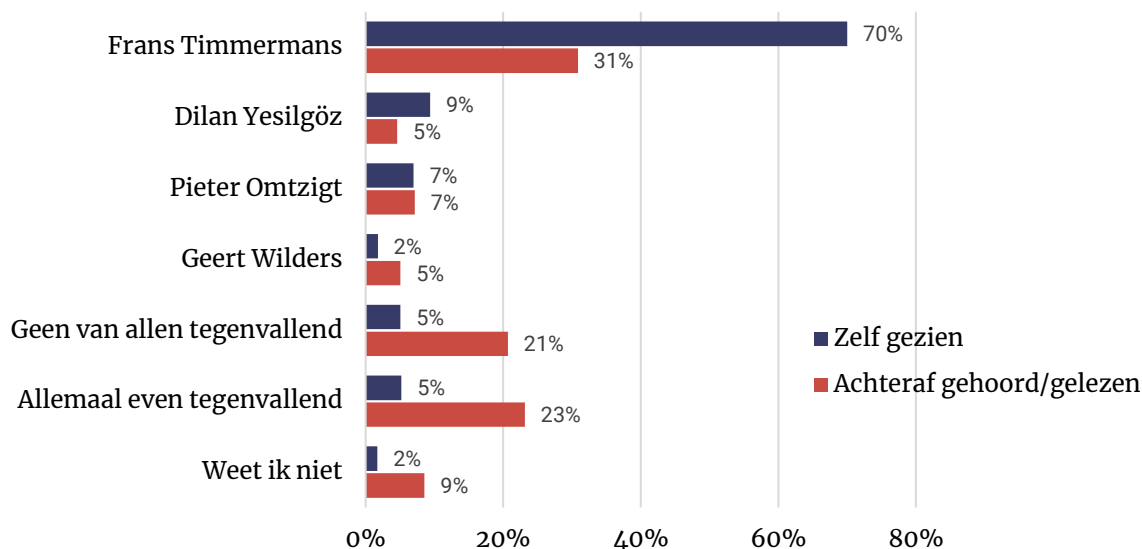
*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50).

2.2 Meest tegenvallende lijsttrekker

Timmermans wordt door zeven op de tien kijkers aangewezen als meest tegenvallende lijsttrekker. Dat is beduidend vaker dan Yesilgöz (9%), Omtzigt (7%) en Wilders (5%).

Figuur 2.2: En wie vond u in het SBS-lijsttrekkersdebat het meest tegenvallen?

Max. één antwoord mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 614) of erover gelezen/gehoord (n = 950).

Bron: I&O Research, 20 november 2023

Kiezers die **Timmermans** het meest vonden tegenvallen in het debat zeggen vaak dat ze hem als persoon onsympathiek en onprettig vinden overkomen. Anderen benoemen dat het een chaotisch debat was en dat Timmermans hierin 'niet goed standhield' en 'niet goed uit de verf kwam'. Een aantal kiezers stoorde zich eraan dat hij antwoord gaf op vragen uit het publiek die niet specifiek aan hem gericht waren. Zij zeggen dat hij te vaak en ongevraagd het woord nam. Een deel benoemt vooral dat ze het inhoudelijk niet met hem eens zijn, zij vonden zijn antwoorden onrealistisch en/of onvoldoende aansluiten bij hun eigen overtuigingen.

"Die kwam niet goed uit de verf, liet mensen niet uitpraten en gaf ook een reactie als er niet om gevraagd wordt."
- Zou nu NSC stemmen

"Gaf antwoorden maar niet op de vraag die gesteld werd. Hij gaf antwoord als de vraag aan iemand anders gesteld werd."
- Zou nu GL-PvdA stemmen

"Niet sympathiek, werd weggeblazen door Wilders."
- Zou nu D66 stemmen

2.2.1 Naar politieke voorkeur

Met name kiezers van VVD, PVV en NSC vonden Timmermans het meest tegenvallen, onder kiezers van GroenLinks-PvdA kiest 10 procent voor hem. Wel is dat vaker dan kiezers van de andere partijen 'hun' lijsttrekker vonden tegenvallen. Ook vinden GL-PvdA-kiezers vaker dan gemiddeld dat alle lijsttrekkers tegenvielen (14%).

Yesilgöz (9%), Omtzigt (7%) en Wilders (2%) vond slechts een klein deel van de kiezers het meest tegenvallen.

Tabel 2.3: Meest tegenvallende lijsttrekker, naar partijvoorkeur

'En wie vond u in het SBS-lijsttrekkersdebat het meest tegenvallen?'

Max. één antwoord mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 614), alleen partijen met voldoende waarnemingen.

	Heeft debat zelf gezien				
	Totaal	VVD	PVV	PvdA/GL	NSC
Frans Timmermans	70%	87%	88%	10%	83%
Dilan Yesilgöz	9%		1%	39%	10%
Pieter Omtzigt	7%	7%	3%	20%	1%
Geert Wilders	2%	1%		1%	1%
Geen van allen tegenvallend	5%	4%	3%	10%	2%
Allemaal even tegenvallend	5%	1%	2%	14%	1%
Weet ik niet	2%		1%	6%	2%
n =	614	130	128	57	94

*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50).

3 De inhoud

3.1 Waar moeten de verkiezingen over gaan?

Ten opzichte van vorige week zien we geen verschuivingen in de onderwerpen waar de verkiezingen volgens kiezers over moeten gaan. Woningmarkt wordt nog steeds door de helft belangrijk gevonden (49%), daarna volgen de zorg (39%), immigratie en asiel (34%), klimaatverandering (30%) en armoedebestrijding (30%).

Tabel 3.1: Belangrijkste onderwerpen

Waar zouden de aanstaande verkiezingen vooral over moeten gaan, vindt u? (maximaal 3 antwoorden mogelijk). Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

	2 feb 2021	8 mrt 2021	24 aug 2023	11 sep 2023	25 sep 2023	9 okt 2023	24 okt 2023	7 nov 2023	14 nov 2023	20 nov 2023
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	28	32	45	41	42	42	44	46	51	49
Gezondheidszorg	33	35	34	34	33	35	34	39	41	39
Immigratie en asiel	14	15	32	33	34	36	33	35	32	34
Klimaatverandering	27	31	27	30	32	30	28	26	29	30
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	18	18	33	35	36	30	28	27	28	30
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21	15	17	18	19	20	20	17	16	15
Economie/ overheidsfinanciën	*	17	15	14	16	16	14	15	14	13
Onderwijs	20	21	13	12	11	12	12	10	10	11
Normen en waarden	*	*	13	12	12	13	13	11	10	11
Bestuurscultuur	*	*	9	7	6	6	6	6	7	6
Natuur	*	*	15	7	6	6	6	6	6	6
Werkgelegenheid	11	12	5	6	5	5	4	6	4	5
Polarisatie	*	*	5	7	5	5	5	5	5	5
Europese Unie	6	9	*	5	4	5	3	3	4	4
Inspraak en democratie	5	5	6	5	4	5	5	6	4	4
Ethische zaken (euthanasie, abortus, homohuwelijk, etc.)	4	6	2	2	2	2	4	3	3	4
Landbouw	*	*	6	6	5	6	6	4	4	4
Leefbaarheid in de wijken	4	3	4	4	4	3	4	3	2	3
Defensie	*	*	*	4	5	5	5	5	4	3
Oorlog in Israël/Palestina	*	*	*	*	*	*	3	4	2	3
Tegengaan van discriminatie	6	4	*	2	2	4	2	3	2	2
Dreiging van terrorisme	4	4	2	*	*	*	4	3	2	2
Oorlog in Oekraïne	*	*	*	*	*	*	2	2	3	2
Anders	3	2	3	2	2	1	2	1	2	2
Weet ik niet	1	1	2	2	2	2	2	3	1	2

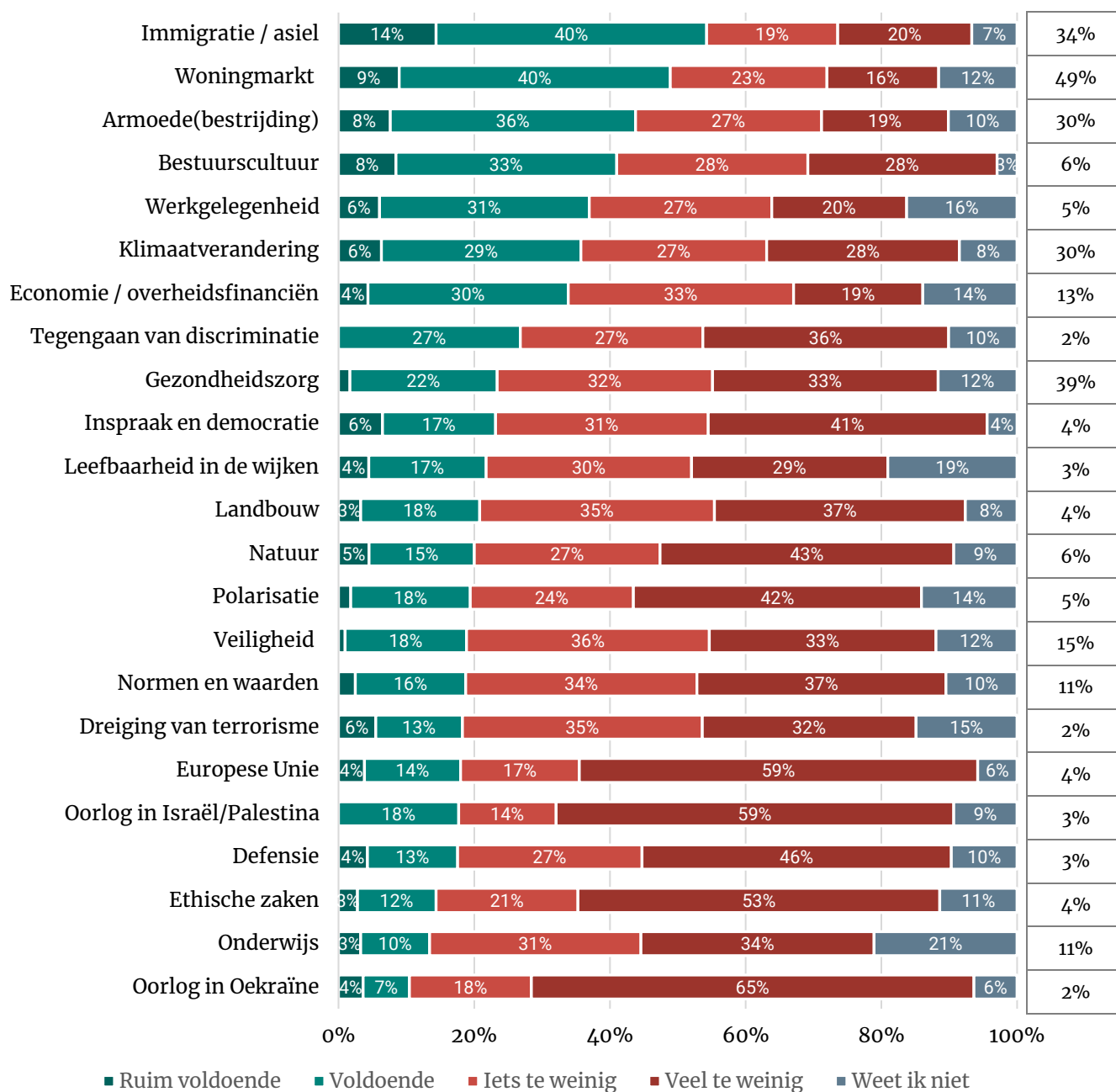
Bron: I&O Research, 20 november 2023

3.2 Aandacht in de campagne

We vroegen kiezers of er voldoende aandacht is besteed in de campagne aan de thema's die zij het belangrijkste vinden. Het thema waar kiezers het meeste belang aan hechten, de woningmarkt, vinden de meesten voldoende belicht (49% wel, 40% niet). Dat geldt ook voor immigratie en asiel, voor armoede ziet men net zo vaak voldoende als onvoldoende aandacht. Voor de andere twee belangrijke thema's - klimaat en zorg - geldt dat de meerderheid vindt dat er onvoldoende aandacht voor is (respectievelijk 56% en 65%).

Figuur 3.1: U vindt dus dat deze verkiezingen moeten over <onderwerp>. Vindt u dat daar tot nu toe voldoende aandacht voor is geweest in de campagne?

Basis: vindt onderwerp belangrijk voor de aanstaande verkiezingen. Naast de figuur: percentage kiezers dat vindt dat de aanstaande verkiezingen over het thema moeten gaan.

4 Leiders

4.1 Bekendheid

Qua bekendheid is er de laatste week weinig veranderd. Geert Wilders, Pieter Omtzigt, Thierry Baudet, Caroline van der Plas, Frans Timmermans, Rob Jetten en Dilan Yesilgöz zijn bekend bij grofweg negen op tien kiezers.

Nieuwkomer Henri Bontenbal is de afgelopen maanden veel bekender geworden.

Tabel 4.1: Welke van onderstaande politici kent u?

Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

	Mei 2023	Juli 2023	Aug. 2023	11 sep 2023	25 sep 2023	9 okt 2023	24 okt 2023	7 nov 2023	14 nov 2023	20 nov 2023
Geert Wilders	94%	95%	95%	94%	94%	94%	94%	93%	92%	94%
Pieter Omtzigt	86%	83%	90%	91%	91%	89%	89%	88%	89%	91%
Thierry Baudet	91%		92%	92%	91%	91%	90%	90%	89%	89%
Caroline van der Plas	86%	89%	88%	90%	91%	89%	88%	88%	88%	89%
Frans Timmermans		79%	84%	85%	84%	83%	84%	83%	83%	87%
Rob Jetten		85%	84%	85%	85%	85%	84%	84%	83%	85%
Dilan Yesilgöz		75%	77%	78%	78%	77%	79%	81%	83%	85%
Lilian Marijnissen	82%		83%	84%	84%	83%	82%	81%	82%	83%
Esther Ouwehand	51%		55%	58%	74%	71%	69%	69%	70%	70%
Joost Eerdmans	61%		63%	66%	66%	63%	64%	65%	65%	65%
Henri Bontenbal		10%	48%	53%	56%	54%	54%	60%	62%	65%
Wybren van Haga				61%					58%	59%
Mirjam Bikker	22%		36%	41%	43%	43%	42%	48%	49%	49%
Laurens Dassen	36%		40%	44%	45%	43%	43%	45%	46%	48%
Chris Stoffer				10%					27%	28%
Stephan van Baarle				9%					27%	26%
Edson Olf									9%	8%
Gerard van Hooft									4%	5%

Bron: I&O Research, 20 november 2023

4.2 Waardering

Pieter Omtzigt is nog steeds de best gewaardeerde lijsttrekker, maar opnieuw levert hij wat waardering in: nu van 6,7 naar 6,5. Dilan Yesilgöz (6,0) en Lilian Marijnissen (5,5) zijn stabiel en volgen op afstand. Henri Bontenbal is sinds september met een half punt gestegen: nu een 5,5. De waardering voor Geert Wilders neemt verder toe: nu van een 5,0 naar een 5,2. Frans Timmermans levert opnieuw een tiende in. Ten opzichte van september (5,0) heeft Timmermans drie tiende ingeleverd. Met een 4,7 staat hij in het 'rechterrijtje'.

Tabel 4.2: Hoe waardeert u deze politicus op een schaal van 1 tot 10?

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent

	sept '21	sept '22	jan. '23*	mei '23	aug '23	11 sept '23	25 sept '23	9 okt '23	24 okt '23	7 nov '23	14 nov '23	20 nov '23
Pieter Omtzigt	7,0	7,0		7,3	7,6	7,5	7,3	7,3	7,2	7,0	6,7	6,5
Dilan Yesilgöz			6,3		6,4	6,4	6,2	6,2	6,0	6,0	6,0	6,0
Lilian Marijnissen	5,5	5,4		5,4	5,7	5,6	5,4	5,3	5,2	5,3	5,6	5,5
Henri Bontenbal					5,2	5,0	5,0	5,1	5,0	5,2	5,4	5,5
Caroline vd Plas	5,4	5,8		6,0	6,0	6,0	5,6	5,6	5,5	5,1	5,4	5,4
Geert Wilders	4,1	4,2		4,2	4,6	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7	5,0	5,2
Laurens Dassen	6,0	5,3		5,4	5,6	5,4	5,1	5,2	5,0	5,0	5,3	5,1
Mirjam Bikker				5,4	5,5	5,3	5,3	5,2	5,0	5,1	5,2	5,1
Rob Jetten			4,9		4,9	4,9	4,6	4,6	4,4	4,7	4,9	4,9
F. Timmermans					5,3	5,0	4,8	4,7	4,8	4,9	4,8	4,7
Esther Ouwehand	5,3	5,0		5,2	5,4	5,3	4,5	4,6	4,4	4,6	4,8	4,7
Joost Eerdmans	4,7	4,8		4,7	4,7	4,4	4,1	4,3	4,0	4,1	4,3	4,2
Chris Stoffer						6,0					4,0	3,7
Edson Olf											3,8	3,7
Wybren van Haga						3,7					3,5	3,4
Gerard van Hooft											3,0	3,3
Stephan v. Baarle						4,1					3,1	3,0
Thierry Baudet	2,5	2,4		2,2	2,3	2,3	2,1	2,2	2,1	2,3	2,4	2,4

*Jetten en Yesilgöz werden hier gewaardeerd in hun rol van minister, daarna als lijsttrekker van hun partijen.

Bron: I&O Research, 20 november 2023

5 De vrouw in de politiek

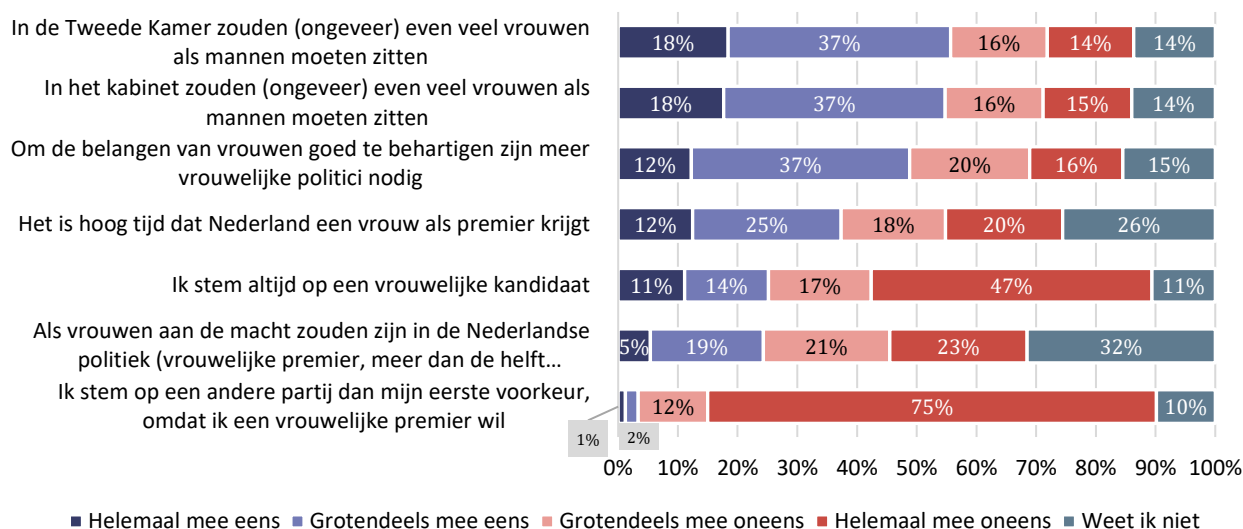
De meeste kiezers vinden het belangrijk dat er vrouwen vertegenwoordigd zijn in de politiek. Ruim een derde zegt dat het hoog tijd wordt dat we een vrouwelijke premier krijgen (37%). Van de vrouwen vindt 43 procent dat, van de VVD-kiezers 49 procent.

Een kwart zegt altijd op een vrouw te stemmen. Vooral bij de links-progressieve partijen is dat vaak het geval. Van de vrouwen zegt 37 procent dat te doen.

Maar de stelling "Ik stem op een andere partij dan mijn eerste voorkeur, omdat ik een vrouwelijke premier wil" wordt door slechts 3 procent onderschreven. Onder VVD-kiezers is dat 5 procent.

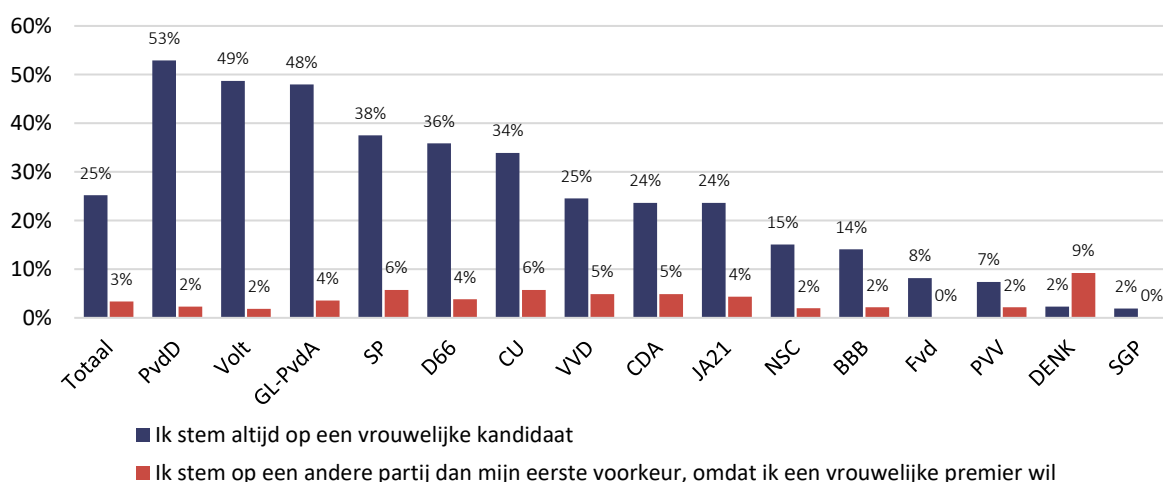
Kortom: de vrouw is belangrijk in de politiek, een groot deel wil een vrouwelijke premier en/of stemt op een vrouw, maar het is nauwelijks een reden om van partij te veranderen.

Figuur 5.1: Eens of oneens met volgende stellingen Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

Figuur 5.2: Eens of oneens met stellingen (% mee eens, naar eerste voorkeur)

Basis: gehele steekproef (n = 2.473)

6 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagmiddag 17 november tot maandagochtend 20 november. In totaal werkten 2.473 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 112 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

I&O Research voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Khalid en Sophie.

Rolling panel

In de politieke peilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat een deel van de respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling wordt uitgenodigd. Op die manier kunnen we scherp meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.310 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van vorige week.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van $n=2.000$ en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl